

Zakaj Slovenija gospodarsko zaostaja za primerljivimi državami EU?

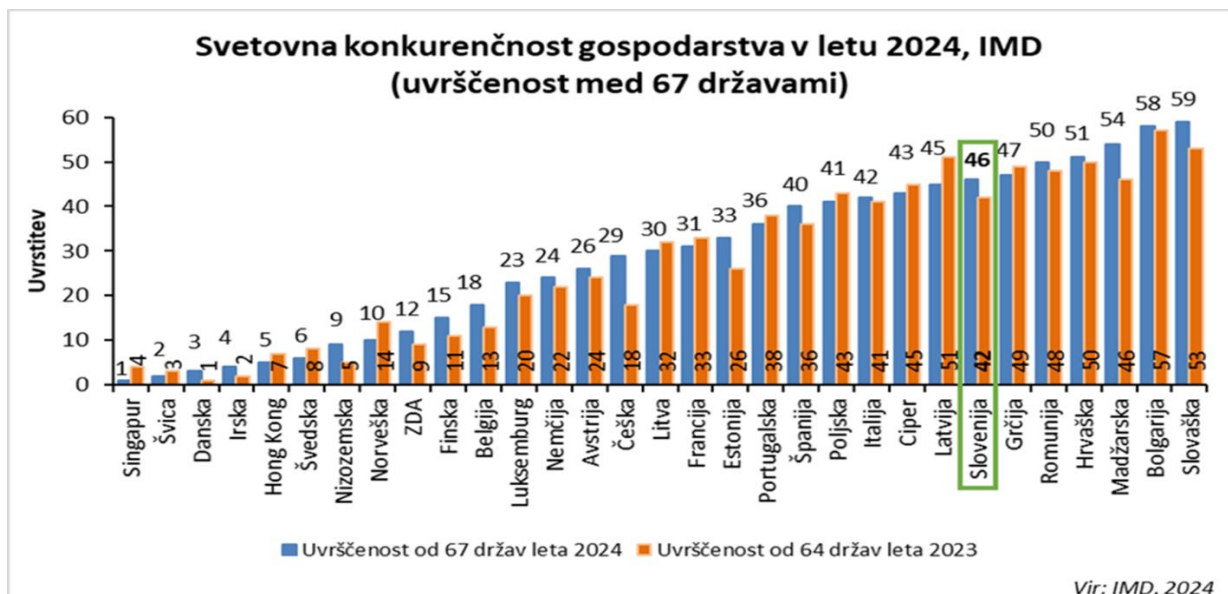
Zasl. prof. dr. Peter Glavič

Svet za razvoj Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU) in Inženirska akademija Slovenije (IAS) sta 3. decembra organizirala okroglo mizo z naslovom »Zakaj Slovenija gospodarsko zaostaja za primerljivimi državami EU?«. Na univerzi v Mariboru že dobro desetletje spremljamo trajnostni razvoj Slovenije na gospodarskem, družbenem in okoljskem področju ter izobraževanje, raziskovanje, razvoj in inovacije v naši družbi. Naše analize kažejo, da Slovenija gospodarsko napreduje, vendar počasneje kot nekatere druge primerljive države iz Evropske unije (EU). Estonija, Češka, Portugalska so nas že prehiteli, druge (Slovaška, Litva, Latvija, tudi Poljska in Hrvaška) pa se nam vse bolj približujejo. Ne gre za zaostajanje v času sedanje vlade, temveč v daljšem obdobju dveh desetletij. Elite določajo človeški in gospodarski razvoj, bogastvo narodov ter njihov vzpon. V bodoče si želimo višje kakovosti elit, katere dosegajo sedaj 33. mesto med 151 državam, za elitami v Estoniji (20. mesto), Češki, Portugalski in Slovaški.

Slovenija je po bruto domačem proizvodu na prebivalca še vedno pred vsemi primerljivimi državami z izjemo Cipra. Visoko mesto dosegamo predvsem zaradi visokih plač. Tudi minimalna plača je najvišja od vseh primerljivih držav, 1 254 EUR proti npr. portugalski 957 EUR, estonski 820 EUR ali češki 755 EUR. Po strošku dela smo s 25,5 EUR/h (evra na uro) pred vsemi primerljivimi državami – Ciper ima 20,1 EUR/h, Estonija, Češka, Slovaška, Portugalska 18,3–17,0 EUR/h, Grčija 15,7 EUR/h itd. Toda po letnem neto zaslužku delavca s povprečno plačo, zaposlenega za polni delovni čas (brez dajatev in prispevkov, z davčnimi olajšavami), po kupni moči zaostajamo za Ciprom, Poljsko, Grčijo in Češko. Sindikati bi se morali boriti za konkurenčne plače z visoko kupno močjo in ne za visoke nominalne plače. Pritiski po stalnem in visokem dvigovanju plač nad rastjo produktivnosti vodijo v inflacijo plač ter zmanjšujejo njihovo kupno moč, mednarodno konkurenčnost Slovenije in privabljanje tujih investicij.

Gospodarska konkurenčnost

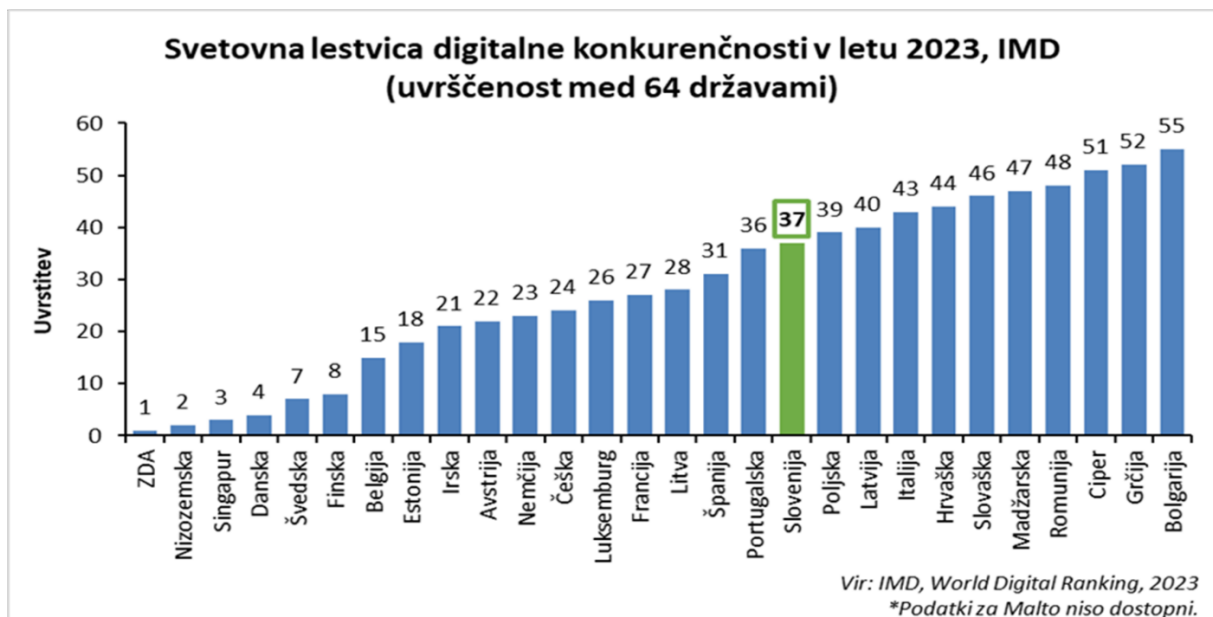
Gospodarstvo je osnova za družbeni in osebni standard ter razvoj družbe, a uspeva samo ob ustrezni ustvarjalnosti. Na lestvici svetovne konkurenčnosti gospodarstva švicarskega inštituta IMD se je Slovenija letos med 67 državami uvrstila na 46. mesto, kar je osem mest slabše kot predlani. Češka je 29., Litva 30., Estonija 33., Portugalska 36., Poljska 41. in Latvija 45. Najslabše ocenjena vidika naše konkurenčnosti v obdobju 2019–2024 sta vladna in poslovna učinkovitost.

Po indeksu gospodarske globalizacije je Slovenija leta 2021 dosegla 30. mesto med 182 državami, pred nami so bile Estonija (5.), Ciper, Češka, Madžarska, Latvija, Litva, Slovaška in Portugalska. Po indeksu dosežkov 139 držav v logistiki si Slovenija deli 43. mesto s Češko, Hrvaško, Malto in Slovaško, zaostajamo za Estonijo in Poljsko (sta 26.), Latvijo, Litvo in Portugalsko. Na Indeksu uspešnosti inštituta Legatum Slovenija zaseda 27. mesto od 167 držav, pred nami so Estonija (21. mesto). Češka in Portugalska. Po ekonomski svobodi inštituta Fraser smo na 54. mestu od 165 držav, pred nami so Estonija (20.), Češka (22.), Portugalska, Ciper, Latvija, Litva, Romunija, Slovaška in Bolgarija! Na podobni lestvici sklada Heritage smo 44. med 176 državami, pred nami so Estonija (7), Litva, Latvija, Češka, Portugalska, Bolgarija, Slovaška, Hrvaška in Poljska. Na svetovni lestvici talentov smo 28. od 67 držav, pred nami so Estonija (20.), Litva in Portugalska.

Produktivnost in ustvarjalnost

Visoka produktivnost dela je pomemben pogoj za uspešno gospodarstvo. Nanjo vplivajo predvsem tehnološka opremljenost, znanje in človeški kapital ter organizacija in odnosi v določenih proizvodnjah ter v gospodarstvu in družbi kot celoti (socialni ali družbeni kapital). Po produktivnosti dela na zaposlenega je Slovenija na 84,9 odstotka povprečja EU, zaostaja za Ciprom in Češko. Tudi pri gibanju produktivnosti dela smo v zadnjem letu z 0,4-odstotno rastjo dosegli 8. mesto med državami EU, zaostajali smo za Romunijo (3,0 %), Portugalsko, Grčijo, Bolgarijo in Slovaško.

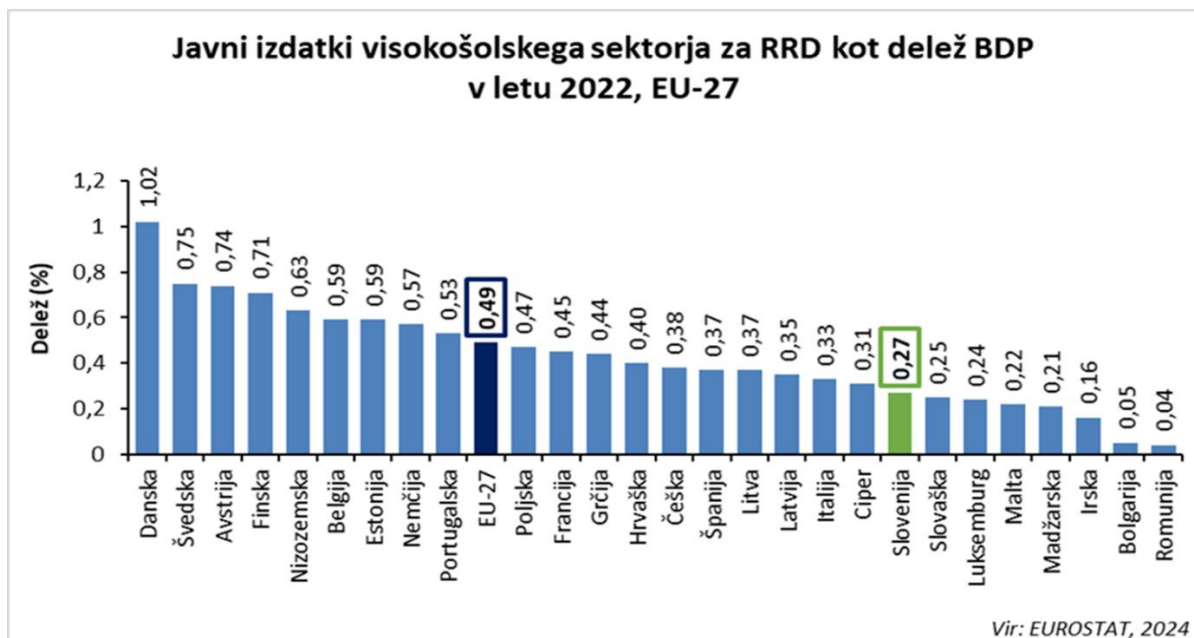

Hitrejša rast produktivnosti zahteva visoko razvit znanstveno-raziskovalni, inovacijski in podjetniški sistem, zadostna finančna sredstva za naložbe, ustvarjalne zaposlene ter ugodno poslovno okolje. V vseh teh nujnih pogojih zaostajamo za vrsto primerljivih držav.

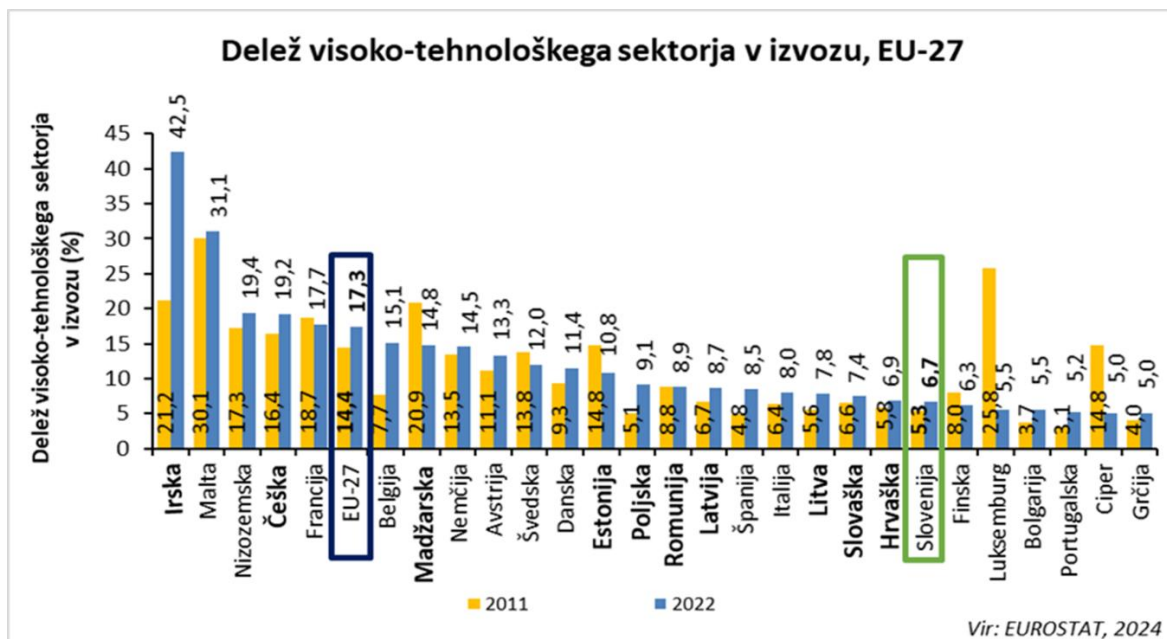
Strategija razvoja Slovenije 2030 je v točki 6. Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor predvidela kot kazalnik uspešnosti Evropski inovacijski indeks, po katerem naj bi Slovenija napredovala iz 2. skupine (močnih) inovatorov v 1. skupino (vodilnih) inovatorov, dejansko pa je nazadovala v 3. skupino (zmernih) inovatorov, prehitela sta nas Estonija in Ciper. Tudi produktivnost (merjena z BDP na zaposlenega po kupni moči) naj bi od izhodiščne vrednosti 82 odstotka povprečja EU leta 2015 zrasla na 95 odstotkov leta 2030, vendar smo v letu 2023 dosegli samo 84,9 odstotkov. V svetovnem inovacijskem indeksu je Slovenija na 34. mestu med 133 državami sveta, pred nami so Estonija (16.), Češka in Portugalska.

Razlog za zaostajanje je bilo prenizko financiranje raziskovalno-razvojne dejavnosti in inovacij (RRI), še posebej v visokem šolstvu, zlasti mladih raziskovalcev, ter slab prenos novosti iz teorije

v prakso. Univerza v Ljubljani je zato v 15 letih padla s 435. mesta na šanghajski lestvici na 574. mesto, Univerza v Mariboru pa je leta 2020 izpadla iz lestvice tisoč najboljših univerz na svetu. Tako imamo sedaj manj kot pol odlične univerze na milijon prebivalcev, pred nami so Ciper (1,07), Estonija (0,73), Grčija, Portugalska in Češka. Sedanja vlada namerava do leta 2026 podvojiti sredstva za RRI, kar obeta izboljšanje v nekaj letih. Žal se ob tem znižujejo vlaganja gospodarstva v RRI, kar bo zmanjšalo učinek povečanih vlaganj države. Če bo država dosegla vložek 1 odstotek BDP, bo še daleč od vlaganj vodilnih držav na tem področju.

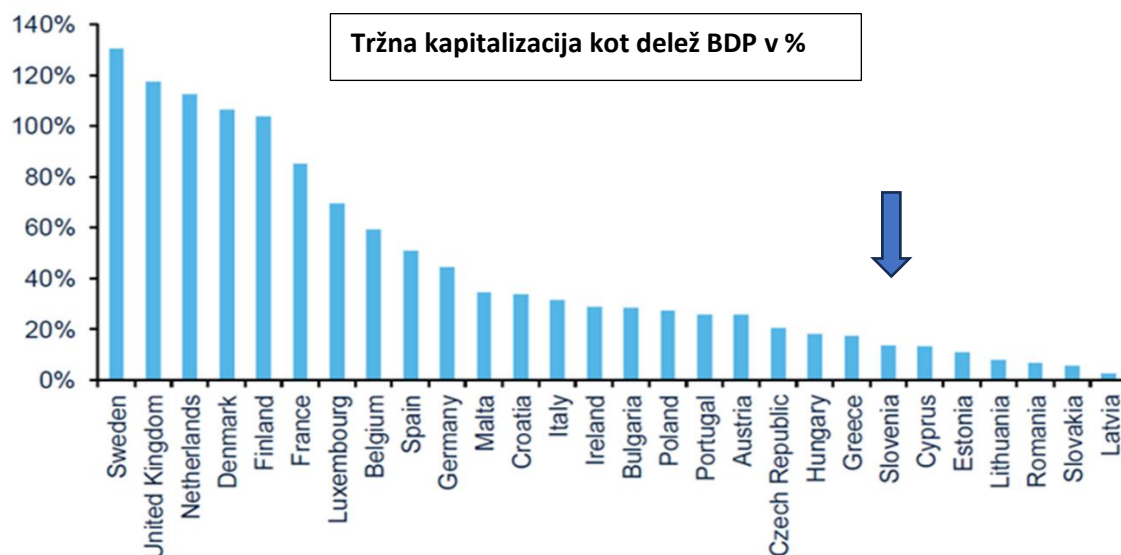
Po deležu visoko-tehnološkega sektorja v izvozu je Slovenija na 21. mestu med članicami EU, dosega le 38,7 odstotka povprečja EU-27. Prehitete so nas Češka (4.), Madžarska, Estonija, Poljska, Romunija, Latvija, Litva, Slovaška in Hrvaška.

Financiranje naložb v gospodarstvo

Modernizacija in avtomatizacija podjetij, informatizacija in digitalizacija, uporaba inovacij in patentov v proizvodnji izdelkov, na znanju temelječe gospodarstvo, zagonska podjetja zahtevajo veliko naložb. Po neposrednih tujih naložbah (NTN) na prebivalca smo z 11 196 USD na 19. mestu od 27 držav EU. Pred nami so uvrščene Ciper z 8,5 kratnikom NTN Slovenije, Estonija z 2,6 kratnikom, Češka z 1,8 kratnikom, Portugalska z 1,7-kratnikom, Latvija in Madžarska.

Država je slovenski finančni trg skoraj uničila. Že leta 1996 je onemogočila vzajemne sklade Proficia Dadas s 3500 vlagatelji. Leta 2013 je razlástila okoli 110 tisoč vlagateljev (skupaj z družinskimi člani okoli 300 tisoč Slovencev) šestih bank: Nove KBM, NLB, Banke Celje, Abanke, Probanke in Factor banke. NKBM npr. je 30. 9. 2013 imela 246 MEUR (milijonov evrov) kapitala. Država je banko morala dokapitalizirati z 870 MEUR in jo s temi 1116 MEUR kapitala leta 2015 prisilno prodati ameriškemu skladu Apollo in Evropski banki za obnovo in razvoj (EBRD) za 250 MEUR. Apollo in EBRD sta NKBM leta 2021 prodala madžarski banki OTP za enakih 1100 M€, še 274 M€ dividend sta si pred tem izplačala. Na slabo banko je bilo prenesenih in potem razprodanih tudi veliko slovenskih podjetij, npr. zavarovanja kreditov NKBM v višini 972 MEUR so z odpisom 609 MEUR prenesli na slabo banko (DUTB) v neto vrednosti zgolj 376 MEUR in podjetja v naslednjih letih razprodali. Skupaj je bilo na DUTB prenesenih 1,81 GEUR (milijard evrov). Podobno je bilo v drugih „saniranih“ bankah. Država je za 'sanacijo bank' potrošila 4,8 GEUR izposojenih sredstev. Mnogi temu dogajanju upravičeno pravijo 'rop'.

V stečajih je končala še vrsta drugih vzajemnih skladov: Zvon 1 in 2, NFD itd., skupaj z več kot 270 tisoč delničarji. Zato ima prebivalstvo raje depozite v bankah kljub skoraj ničelnim obrestnim meram, saj država garantira, da jih nihče ne bo razlástil. Podjetja po finančni krizi ne jemljejo veliko kreditov pri bankah. Inflacija je državljanom z depoziti ob ničelni obrestni meri v letih 2021–2024 povzročila okoli 7000 MEUR izgube njihove vrednosti. V obdobju 2010–2018 se je trg na Ljubljanski borzi skrčil za 56 odstotkov. Leta 2022 je bila kapitalizacija na slovenskem kapitalskem trgu 13,6 odstotka BDP, pol manjša kot na grškem ali hrvaškem trgu, manjša kot na trgih Cipra, Poljske in Bolgarije.

Preseneča visoko mesto Hrvaške v kapitalizaciji, saj naj bi bila za nami v razvoju. Medtem ko se Slovenija izogiba obveznemu pokojninskemu varčevanju, ima Hrvaška enega večjih deležev v pokojninskih sistemih v EU, kar se postopno pozna v višini pričakovanih pokojnin. A skladi niso pomembni zgolj zaradi pokojninskega sistema, so tudi velik vlagatelj v hrvaško gospodarstvo in vse bolj opazen regionalni vlagatelj. V obveznih pokojninskih skladih varčuje 2,3 milijona Hrvatov.

Po podatkih ECB je bilo konec marca 2024 v hrvaških pokojninskih skladih obveznega in prostovoljnega pokojninskega zavarovanja zbranih 22,7 GEUR. To je okoli 30 odstotkov BDP naše južne sosedice. Vrednost premoženja se je v zadnjih 4 letih povečala kar za 48 odstotkov, od ustanovitve leta 2002 do konca leta 2023 so zaslužili 7,4 GEUR, lani 1,74 GEUR. Pokojninski skladi v Sloveniji, ki pozna zgolj obliko prostovoljnega zavarovanja, upravljajo okoli 4,2 GEUR, kar je manj kot 7 odstotkov slovenskega BDP.

Hrvaški pokojninski skladi so največji vlagatelji na Ljubljanski borzi. V lasti imajo približno desetino Krke, Petrola, Zavarovalnice Triglav in NLB. Ocenjena vrednost njihovih naložb v družbah prve borzne kotacije znaša od 850–900 MEUR. Sodelovali so pri prevzemih Mercatorja, Žita, Kolinske, Panvite itd. Moč hrvaških skladov je predvsem v tem, da je Hrvaška leta 2002 vzpostavila tristebni pokojninski sistem. Slovenija je na prelomu tisočletja sprejela pokojninsko reformo, s katero je uveljavila le prostovoljno pokojninsko varčevanje, medtem ko je obvezno varčevanje nakazala, a ga potem nikoli ni uveljavila.

Z vsemi nestrokovnimi in nacionalno škodljivimi dejanji so vodilni politiki, levi in desni, povzročili velik odliv kapitala, ki še kar traja:

- Čisti dobiček bank v Sloveniji je leta 2023 znašal blizu 1 100 MEUR, od tega je okoli **800 MEUR** končalo pri tujih lastnikih. Letos pričakujejo še za 10 odstotkov višji dobiček. Dosegajo ga z najvišjimi razlikami med aktivnimi in pasivnimi obrestnimi merami posojil oziroma vezanih depozitov prebivalstva, npr. pri OTP banki letos ($6,7 - 1,2 =$) 5,5 odstotka.
- Obresti od javnega dolga (letos **827 MEUR**) gredo v tujino, ker država noče obresti plačevati državljanom in domačim podjetjem (letos so prvič razpisali in 250 M€ obveznic doma in jih takoj dobili). Država je s posojili v tujini veliko bolj izpostavljena izsiljevanju v primeru krize, kot smo videli v letih 2012–2014.
- Polovica velikih podjetij je s prostovoljno ali izsiljeno razprodajo v tuji lasti, njihov lanski dobiček je bil 1100 MEUR, od tega ponovno investirajo okoli 700 M€, **400 MEUR** ga konča v tujini.
- Podjetja v tuji lasti davka na dobiček pogosto ne plačujejo v Sloveniji ampak v davčnih oazah (npr. na Nizozemskem, v Švici, Irski, Cipru, Luksemburgu).

Zakaj torej zaostajamo za primerljivimi državami EU?

Navedena dejstva je mogoče razložiti z naslednjimi pomanjkljivostmi dosedanjega razvoja:

1. Namesto da bi ustvarjeno premoženje oplodili ali vsaj ustrezno vložili v pokojninski sklad in zadruge, so ga politiki poddržavili in privatizirali tako, da so ga razvrednotili in razprodali.
2. Stranke se napadajo med seboj, namesto da bi sodelovale, npr. raje so razprodale družbeno premoženje tujcem, kot da bi ga dobili vodilni iz nasprotnih strank ali upravljala usposobljena, politično neodvisna domača državna družba ali enoten državni sklad ali celo banka.
3. Volilni sistem je strankokracija izkoristila zase, na vodilna mesta prihajajo nesposobni, vendar »naši« poslanci, ministri, direktorji ipd.; kadrovska politika je neustrezna.
4. Politiki se niso uprli evropskim smernicam ter organom, ko so v krizi olastnili in oropali banke in podjetja, uničili domači finančni trg in nas zadolžili v tujini.
5. Slaba strategija in operacionalizacija razvoja, prešibka digitalizacije, pretirana administracija.
6. Prenizka vlaganja v produktivnost, raziskave in razvoj, inovacije in šolstvo, zlasti v univerze.
7. Primerjalno visoke nominalne plače z nižjo kupno močjo ter s tem nižjo konkurenčnostjo in manjšimi neposrednimi tujimi naložbami; posledično sorazmerno visok BDP s prenizko dodano vrednostjo in prenos proizvodnje v države z nižjimi stroški plač in nižjimi davki.
8. Visoka stopnja korupcije namesto ničelne tolerance do nje.
9. Nimamo ustreznega razvojnega modela, zato imamo probleme upravljanja od države do gospodarstva.